

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Akademik Dergi

Cilt 5, Sayı 20, Kış 2009

INTERNATIONAL RELATIONS

Academic Journal

Volume 5, Number 20, Winter 2009

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği İktisadi İşletmesince yayınlanmaktadır.

Basım Tarihi: 1 Mart 2009, ANKARA

ULUSLARARASI İLİŞKİLER hakemli bir dergidir.
INTERNATIONAL RELATIONS is a refereed journal

ULUSLARARASI İLİŞKİLER, aşağıdaki veri tabanlarınca taranmaktadır:
INTERNATIONAL RELATIONS is currently noted in;

*Social Sciences Citation Index(SSCI),
Social Scisearch, Journal Citation Reports, Social Sciences Edition,
International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)
International Political Science Abstracts (IPSA),
PAIS International,
Worldwide Political Science Abstracts,
International Bibliography of Book Reviews of Scholarly Literature in the Humanities and
Social Sciences (IBR), International Bibliography of Periodical Literature in the Humanities
and Social Sciences (IBZ),*

*Columbia Internatiol Affairs Online(CIAO), EBSCO, Gale-Cengage,
Elsevier Bibliographic Databases (GEOBASE, Mosby Yearbooks, Scopus),*

*Historical Abstracts, Historical Research Index, Sociological Abstracts, Index Islamicus,
Women's Studies International, Başkent Üniversitesi Hukuk Veri Tabanı (Law Database),
Energy Science and Technology Database, Gender Studies Database, Social Services Abstracts,
Linguistics and Language Behavior Abstracts, Kaiser Index to Black Resources, Left Index-A
CHOICE 2003 Outstanding Academic Title,*

*America: History and Life, South African Studies, Middle Eastern and Central Asian Studies,
European Sources Online, Latin American Studies, INFO-LATINOAMERICA,*

ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı (Social Sciences Data Base)

Dergiye yazı göndermek isteyenler için e-posta adresi: makale@uidergisi.com

Tanıtım/Değerlendirilmek üzere dergiye kitap göndermek isteyenler için posta adresi:

Prof. Dr. Mustafa Aydın
Uluslararası İlişkiler Dergisi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Söğütözü Caddesi No:43, 06560 Söğütözü-ANKARA

Bireysel abonelik ücreti: 4 sayı için 60 YTL
Kurumsal abonelik ücreti: 4 sayı için 200 YTL
Abonelik hakkında bilgi için: abone@uidergisi.com

Abone formları derginin arkasındadır.
ULUSLARARASI İLİŞKİLER dergisinde belirtilen görüşler sadece yazarını bağlar.

NOBEL YAYIN DAĞITIM LTD ŞTİ
İvedik Organize San. Ağaç İşleri Sitesi
521 Sok. No:22-24 OSTİM-ANKARA
Tel: 0312 394 52 64

Baskı: Nobel Basımevi
Tel: 0312 394 52 64

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Cilt 5, Sayı 20, Kış 2009

Özel Sayı: Enerji
Misafir Editör: Mert Bilgin

İÇİNDEKİLER

Misafir Editörden

- Enerji-Büyüme-Çevre: Türkiye Üçgenin Neresinde?*
Fatih KARANFİL _____ 1
- Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile Enerji Göstergeleri Arasındaki İlişkinin Çok Değişkenli Veri Analizi ile İrdelenmesi*
M. Tarık ÇAKIR, Adnan SÖZEN ve H. Serdar YÜCESU _____ 27
- Fosil, Yenilenebilir ve Nükleer Yakıtların Neopolitik Anlamı-Türkiye'nin Durumu ve Gelecek Alternatifleri*
Mert BİLGİN _____ 57
- Ne İklim Koruması Ne de Enerji Güvenliği: Biyoyakıtlar Biyoşaşkımlar için mi?*
Joachim H. SPANGENBERG ve Josef SETTELE _____ 89
- Yeni Enerji Düzeni Siyaseti (Neopolitik): "Jeopolitik"ten "Enerjeopolitik"e*
D. Ülke ARIBOĞAN ve Mert BİLGİN _____ 109
- Petrolün Küresel Zirve Dönemi Öncesinde Amerikan Petrodolar Hegemonyasının Ötesi*
Emre İŞERİ _____ 133
- Avrupa'nın Enerji Arz Güvenliğinde Türkiye: Petrol, Doğal Gaz ve Entegrasyon*
Veysel AYHAN _____ 155
- Küresel Enerji Jeopolitiği ve İran*
Bezen Balamir COŞKUN _____ 179

INTERNATIONALRELATIONS

Vol 5, No 20, Winter 2009

Special Issue: Energy

Guest Editor: Mert Bilgin

CONTENTS

Editorial

<i>Energy-Growth-Environment: What is Turkey's place in the Triangle?</i> Fatih KARANFİL	1
<i>A Multiple Variables Data Analysis on the Relationship between Turkey's Socio-Economic and Energy Indicators</i> M. Tarık ÇAKIR, Adnan SÖZEN ve H. Serdar YÜCESU	27
<i>Neopolitics (New Energy Order Politics) of Fossil, Renewable and Nuclear Fuels: Turkey's Position and Alternative Futures</i> Mert BİLGİN	57
<i>Neither Climate Protection nor Energy Security: Biofuels for Biofools?</i> Joachim H. SPANGENBERG ve Josef SETTELE	89
<i>New Energy Order Politics (Neopolitics): From Geopolitics to Energeopolitics</i> D. Ülke ARIBOĞAN ve Mert BİLGİN	109
<i>Beyond American Petrodollar Hegemony at the Eve of Global Peak Oil</i> Emre İŞERİ	133
<i>European Energy Supply Security and Turkey: Oil, Natural Gas and Integration</i> Veysel AYHAN	155
<i>Global Energy Geopolitics and Iran</i> Bezen Balamir COŞKUN	179

HAKEM LİSTESİ
(5. CİLT: 17-20 SAYILAR) -Soyadı Sırasına Göre-

AÇIKEL, Fethi- Ankara Üniversitesi
AKKEMİK, Ali- Başkent Üniversitesi
ARI, Tayyar- Uludağ Üniversitesi
ATEŞ, Davut- Dış Ticaret Müsteşarlığı
AYDIN, Mustafa- TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
BAYKAL, Sanem- Ankara Üniversitesi
BILGIN, Pınar- Bilkent Üniversitesi
BÖLÜKBAŞI, Tolga- Orta Doğu Teknik Üniversitesi
BÜYÜKAKINCI, Erhan- Galatasaray Üniversitesi
CİZRE, Ümit- Bilkent Üniversitesi
COŞKUN, Birgül Demirtaş- Başkent Üniversitesi
ÇAĞIRAN, Mehmet Emin- Gazi Üniversitesi
ÇELİKPALA, Mitat- TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
DEMİRTAŞ, Neslihan- İzmir Ekonomi Üniversitesi
ERHAN, Çağrı- Ankara Üniversitesi
ESEN, Aslı TOKSABAY- TEPAV
GÖKİRMAK, Mert- Uludağ Üniversitesi
KAHRAMAN, Sevilay- Orta Doğu Teknik Üniversitesi
KAVAS, Ahmet- İstanbul Üniversitesi
KAYGUSUZ, Özlem- Mersin Üniversitesi
KİBAROĞLU, Mustafa- Bilkent Üniversitesi
KURUBAŞ, Erol- Kırıkkale Üniversitesi
OKYAYÜZ, Mehmet- Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OVALI, Şevket- Dokuz Eylül Üniversitesi
ÖZEN, Çınar- Gazi Üniversitesi
PEHLİVANTÜRK, Bahadır- Hacettepe Üniversitesi
TANRISEVER, Oktay- Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TAŞDEMİR, Hakan- Gazi Üniversitesi
TÜRK, Fahri- Trakya Üniversitesi
UZGEL, İlhan- Ankara Üniversitesi
ÜLMAN, Burak- Yıldız Teknik Üniversitesi
YEŞİLYURT, Zuhal- Başkent Üniversitesi

MAKALE ÇAĐRISI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Özel Sayı: Kafkasya

Misafir Editörler: Prof. Dr. Ayőe Ayata ve Yrd. Doç. Dr. Ayça ERGUN

Sovyet sonrası dönemde, Güney Kafkasya’da siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlarda ciddi bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu sürecin yerel, bölgesel ve uluslararası boyutlarının kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Demokratikleşme, sivil toplum gelişimi, ulus devlet oluşumu, ekonomik dönüşüm ve özelleştirme, petrol ve doğal gaz kaynaklarının kullanımı ve uluslararası piyasalardaki önemi, dış politika, güvenlik ve çatışmalara ilişkin meseleler ile bölgesel işbirliği olanakları Sovyet sonrası dönüşüm süreçlerini anlamada ve açıklamada önemle durulması gereken unsurlardır.

Bu amaçla Güney Kafkasya’da değişim ve dönüşüm süreçlerinin ulusal ve uluslararası boyutları üzerine tematik, karşılaştırmalı ve bölgedeki ülkeleri kapsayan çalışmalardan oluşan özel bir sayı hazırlamaya karar verdik. Özel sayımızda ağırlıklı olarak “Siyasal Dönüşüm Süreçleri”, “Ekonomik Dönüşüm Süreçleri ve Piyasa Ekonomisine Geçiş”, “Uluslararası Çıkarların Kesişmesi: Amerika, Avrupa, Rusya, İran ve Türkiye”, “Güney Kafkasya’da Çatışmalar ve Güvenlik” ve “Bölgesel İşbirliği Olanakları” başlıkları çerçevesindeki çalışmalara yer verilecektir.

Konuyla ilgili katkılarınızı 1 Mayıs 2009’a kadar özel sayının misafir editörlerinden Yrd. Doç. Dr. Ayça Ergun’a (ayer@metu.edu.tr) iletmenizi rica ediyoruz. Uluslararası İlişkiler dergisinin yayın ilkelerini www.uidergisi.com adresinde bulabilirsiniz.

Yeni Enerji Düzeninin Stratejik Anlamı

Yeni enerji düzeni nedir? Hangi ürünleri, koşulları, aktörleri ne gibi tehdit ve fırsatlarla beraber taşımaktadır? Türkiye'nin enerjideki konumu, seçenekleri ve seçenek-sizlikleri nelerdir? Maliyet, verimlilik, güvenlik ve çevre hususları bir yandan ekonomik büyüme, diğer yandan ulusal güvenlik kıstaslarıyla örtüşebilir mi? Nasıl bir stratejik çizgi, küresel jeopolitikte sağlam bir konumu, bölgesel kazanımlarla beraber sunabilir? Türkiye enerjide kapsamlı bir transit rol üstlenebilir mi? Böyle bir konum hangi bedel ve kazanımları nasıl bir jeopolitik yapıda sunacaktır?

Uluslararası İlişkiler Dergisi'nin ev sahipliğinde bu özel sayının yukarıdaki sorulara stratejik cevaplar sunduğunu memnuniyetle söyleyebiliriz. Derlenen makaleler; "Türkiye'de enerji-büyüme-çevre ilişkiseliliğini", "Türkiye'deki 81 ilin enerji yatırımları açısından ne ifade ettiğini", "yeni enerji düzeninde fosil yakıtların, yenilenebilir kaynakların ve nükleer enerjinin rolünü", "biyoyakıtların hangi tehdit ve fırsatları beraberinde taşıdığını", "küresel enerji siyasetinde Türkiye'nin nasıl bir konjunktürde yer aldığını", "hangi işbirliği/çatışma modelleriyle karşı karşıya olduğunu", "hangi aktörlerin bölgesel ve küresel düzeylerde yükselerek alternatif güçler haline geleceğini", "ABD'nin küresel enerjideki değişen konumunu", "AB enerji politikalarının Türkiye açısından anlamını", "Türkiye'nin enerji transit rolünde çok önemli bir potansiyel taşıyan İran'ın petrol, doğal gaz ve nükleer enerji bakımından ne ifade ettiğini" ve diğer pek çok hayati hususu bütünsel bir yaklaşımla ele almaktadır.

Çalışmaların sonuçları yeni enerji düzeni (*new energy order*, *N.E.O.*) stratejilerine yönelik *neopolitik* (*new energy order politics*, *neopolitics*,) çerçeveyi güçlendirmektedir. Buna göre petrolün öneminin sürdüğü, doğal gaz hızla yükselirken, yenilenebilir enerjiyle nükleerin daha çok kullanıldığı bir döneme girilmektedir. Çok aktörlü ve çok merkezli bu dönemde maliyet, çevresel kıstaslar, ürün çeşitliliği ve tedarik güvenliği enerjinin stratejik yönünün en kritik hususlarıdır. Aktörlerin yeni enerji düzeninde avantaj elde etmeleri ancak *neopolitik* bir çerçevede avantajlı stratejiler geliştirmeleriyle mümkündür. Türkiye'nin *neopolitik* anlamda avantajlı bir konuma geçmesi de ancak enerji yatırım ve tasarruf kararlarını maliyet-çevre-kalkınma ilişkiseliliğinde vermesi ve dış politikaya yönelik stratejik açılımlarında enerjiyi temel değişken saptamasıyla mümkün olacaktır. Buradaki hareket noktası bellidir: Türkiye'nin tam ortasında bulunduğu Avrupa, Hazar Havzası ve Orta Doğu'da kimlik son yüzyılda sürekli değişen ya da değiştirilen bir siyasi manevra aracı haline gelmiştir. Sabit kalan husus ise sırasıyla kömürün, petrolün, doğal gazın, yenilenebilir kaynaklarla nükleerin ve nihayetinde hepsinin eşanlı stratejik önemidir. O halde Türkiye sınırları içerisinde kaynaklarını maliyet-çevre-kalkınma ilişkiseliliğinde neopolitik bir yaklaşımla yatırım ve tasarrufa dönüştürürken; uluslararası alanda da enerjiyi öncelikli kriter olarak saptayan *neopolitik* bir dış siyaset stratejisi tanımlamalıdır.

Özel sayıda yer alan çalışmaların sonuçlarını bu çerçevede ele almak gerekirse:

Fatih Karanfil'in "Enerji-Büyüme-Çevre: Türkiye Üçgeninin Neresinde?" başlıklı katkısı bu üç faktör arasındaki dengeyi Türkiye örneğinde ülkemizde pek sık kullanılmayan bir metodolojiyi işlevselleştirerek ortaya koymaktadır. Çalışmanın yöntemsel orijinallliği Gini katsayısıyla, Theil endeksini bölüşüm, dağıtım ya da paylaşım oranlarındaki anlamlı yapıları bulmak için değil, analize tabi tutulan ülkelerin enerji-

büyüme-çevre ilişkiselliklerinde yakınsama ya da ıraksama oranlarının hesaplanarak konumlanmasına dayanmaktadır. Makale 1990 ve 2005 arasındaki zaman serisinde seçili 30 ülkeyi baz almakta, 2005 sonrası gelişmeleri de değerlendirerek Türkiye'nin enerji-büyüme-çevre boyutundaki siyasa seçimlerine ışık tutmaktadır. Buna göre Türkiye, artan oranda fosil yakıta yönelmekte; kömür ve petrol kaynaklı karbon dioksit (CO₂) salımı çoğalırken enerji ve çevre verimliliği arasındaki ilişki, hem küresel hem de yerel düzeyde yakın bir etkileşim arz etmektedir. Türkiye ise, ikisi de yeterli olmamak kaydıyla, çevre verimliliğine kıyasla daha yüksek ve istikrarlı bir enerji verimliliğini haizdir. Enerji-büyüme-çevre arasındaki optimizasyon ise fosil yakıtları dengeleyen yenilenebilir kaynaklarla nükleerin bir arada yer aldığı kompozisyonda oluşmaktadır.

Karanfil'in çalışmasının sonucu olarak beliren optimizasyonda, Türkiye'nin coğrafi yapısının özellikle yatırım-tasarruf ilişkiselliğinde hangi oranlarda fırsat sunduğu ile ürün çeşitliliğinin stratejik açıdan neleri ifade ettiği hususu iki önemli tartışma konusu olarak belirmektedir. Bu sorulardan ilkinin M. Tarık Çakır, Adnan Sözen ve H. Serdar Yücesu'nun ortak çalışması cevaplarırken, ikincisi Mert Bilgin'in makalesinde irdelenmektedir.

M. Tarık Çakır, Adnan Sözen ve H. Serdar Yücesu'nun ortak çalışması olan "Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri ile Enerji Göstergeleri Arasındaki İlişkinin Çok Değişkenli Veri Analizi ile İrdelenmesi" başlıklı makale, Türkiye'nin bölgesel olarak enerji yatırım ve tasarruflarını nasıl yapabileceğine dair veri grupları sunmaktadır. Bu çalışma kısaca Türkiye'nin enerji göstergelerinin bölgesel durumunu ortaya koymaktadır. 81 ile ait gelişmişliği yansıtan seçilmiş sosyo-ekonomik göstergeler ile temel enerji göstergeler çok değişkenli istatistik veri analiz yöntemiyle ilişkilendirilmekte ve bu illerin yapıları tanımlanmaktadır. Bu katkı 81 ile ait sosyo-ekonomik göstergelerle enerji göstergeleri arasında bir ilişki olup olmadığını, setlerarası korelasyon analizi yoluyla ve çok değişkenli bir ilişkisellikte irdeleyerek araştırmaktadır. Böylece, benzer enerji tüketimi arz eden iller sosyo-ekonomik açıdan anlamlı gruplar oluşturmuş, enerjide yeni yatırımların yapılmasına, ihtiyaçların karşılanmasına ve kaynak verimliliğine yönelik son derece önemli veriler anlamlı kılınmıştır. Türkiye enerjide gerçekleştirebileceği yatırımlar ve tasarrufları arzulanır ve ulaşılır kılacak anlamlı il gruplarını barındırmaktadır. Bu veri setleri hem kamu, hem özel sektörün stratejik yatırım kararları için rehberlik edebilecektir.

"Enerjinin Yeni Jeopolitiğinde Petrol, Doğal Gaz, Yenilenebilir ve Nükleer Kaynaklar – Türkiye'nin Durumu ve Gelecek Alternatifleri" başlıklı çalışma ise enerjinin stratejiye ve dış politikaya yönelik kullanımını ele almaktadır. Türkiye nezdinde enerjinin *neopolitik* açılımı; petrol ve doğal gazda maliyet-verimlilik-çevre-arz güvenliği hususlarının yanı sıra; başta biyoyakıtlar ve rüzgâr olmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarıyla, nükleer tesislerin hangi oranlarda nasıl kullanıldığıyla ilişkili olacaktır. Türkiye'nin ortaya koyacağı *neopolitik* ülke içindeki yatırım-tasarruf kompozisyonu kadar, dış politikaya yönelik temel açılımlarda enerjinin en önemli etken olarak alınmasını beraberinde taşımaktadır. Arz güvenliğine ilişkin kritik açılım, Ceyhan'ın gelecekte üstleneceği role ilişkin olacaktır. Bu bölgeye yapılacak rafinerilerin yanı sıra; Rusya, Azerbaycan, Türkmenistan, İran ve Irak'tan gelecek boru hatlarına denk düşecek limanların ve gaz sıvılaştırma tesislerinin tez elden kurulmasına ihtiyaç vardır. Ceyhan'a yapılacak sıvılaştırma tesisleri Türkiye'nin doğal gaz politikasının dış aktörlere daha az bağımlı olmasını sağlaması ve üreticinin pazarla doğrudan ilişki kurabilmesini sağlaması açısından son derece önemlidir. Akkuyu ve Si-

nop'a yapılması düşünölen nükleer santrallerin hayata geçmesi ise tek başına ne mucizevî bir çözümdür ne de bütünöyle sakınılması gereken bir seçimdir. Nükleer santrallerin hayata geçirilmesinin risklerini minimize ederken elde edilen avantajları bölgesel bir nükleer yönetişime çevirmek mümkündür. Başka bir deyişle, Türkiye'nin alacağı inisiyatif hem kendi santrallerinin hem de başta Bulgaristan'la Ermenistan olmak üzere *komşu* ölkelerdeki santrallerin, AB normları çerçevesinde karşılıklı denetimini ve yönetişimini sağlamalıdır. Rüzgâr, güneş ve su kaynaklı enerji kullanımının; genel maliyetin düşmesinde, bağımlılığın azalmasında ve çevre kalitesinin artırılmasındaki katkıları son derece açıktır. Ne var ki bu kaynakların sunduğı kullanılabılır toplam güç miktarı mevcut doğa, demografik ve teknolojik şartlarda tek başına yeterli görünmemektedir. O halde nükleer gereklilik kadar, biyoyakıt gerekliliğı de içerdikleri risklere karşın, en azından birbirlerini dengeleme babında önemlidir. Başta kolza (ya da kanula) ve aspir olmak üzere enerji tarımının diğeri hububat üretimine etkileri, biyogüvenlik hususu ve çevre etki analizleri daha titizlikle ele alınmalıdır. Türkiye'nin artan hububat fiyatlarını da değerlendirecek, GAP bölgesinde tarım bazlı enerji hamlesi yapması ancak iyi bir planlama ve sürekli çevre etki analiziyle bölgesel kalkınmaya ivme kazandıracak bir girişim olacaktır. Kısacası, *neopolitik* çerçevede fosil yakıtlardaki maliyet-çevre-arz güvenliğı etkileşiminin yanı sıra, Ceyhan'ı nasıl kullandığı, transit rolünü nasıl pekiştirdiğı, nükleer enerjiyi nasıl yönetebildiğı, yenilenebilir enerjiyi hangi oranlarda işlevselleştirdiğı ve biyoyakıtı yönelik tarımı başta GAP olmak üzere nasıl değerlendirebildiğı, Türkiye'nin yeni jeopolitikteki konumu kadar çevre ve güvenlik kalitesini de tanımlayacaktır.

Fosil yakıtlarla nükleer enerjinin büyüme ve çevre ile olan ilişkisellikleri içerdikleri riskler ve sundukları fırsatlar açısından açıkça tanımlıdır. Buna mukabil görece az bilinen biyoyakıt konusunun tartışılmasına yönelik bir ihtiyaç vardır. İyi bir planlama ve denetlemenin Türkiye gibi biyoenerjiye uygun bir ölkede hem enerji maliyetlerini azaltabileceğı hem de bölgesel kalkınmayı teşvik edeceği hususu genel kabul görmektedir. Joachim H. Spangenberg ve Josef Settele "Ne İklim Koruması Ne de Enerji Güvenliğı: Biyoyakıtlar Biyoşaşkınlara İçin mi?" başlıklı makalelerinde, giderek artan bir oranda, üstelik yeterli denetim ve sağlam bir planlama olmadan, biyoyakıt bazlı tarıma yönelmenin sakıncalarını ve kısırdöngülerini karşılaştırmalı bir analizle sunmaktadırlar. Çalışma karbon bazlı sisteme dayanan ölkelerin bütünöyle biyoyakıtı geçmelerinin ekonomik yapıları ve tüketimi değıştirmeyeceğı ya da arzulanan düzeyde olumlu etkileyeceğı varsayımının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Yazarlar ekonominin "tamamen biyoyakıtı döndüğü," "enerji çeşitliliğı içerisinde uygun bir dengede olduğı" ve sadece "katı biyokütlenin özellikle karbon emisyon hacmine katkı yapacak oranlarda kullanıldığı" durumları ele almaktadırlar. Buna göre biyoyakıt bazlı bir ekonomi, küresel ısınmayı körükleyen, yerel kalkınma hızını düşüren, üretime zarar veren ve nihayetinde biyolojik çeşitliliğı azaltan olumsuz etkileri taşımaktadır. Diğeri kaynaklarla beraber biyoyakıtı da yer veren bir denge durumunun dezavantajı ise enerji tarımının yapıldığı bölgedeki biyolojik çeşitliliğinin ve tarımsal üretim potansiyelinin zarar görmesi ve gıda güvenliğı sorunun ortaya çıkabilecek olmasıdır. Karbon emisyonuna odaklanmış kısıtlı biyokütle ise ucuzluğu, etkinliğı ve verimliliğı ile doğrudan avantajlar sunarken, kullanım dışı tarım arazilerinin değerlendirilebilmesi gibi olumlu yan etkileri de beraberinde taşımaktadır. Bu makalenin, özel sayının bütünöyle içerisinde sunduğı sonuç kanımca çok açıktır: Biyoenerji, ancak belli oranlarda ve diğeri yenilenebilir enerji kaynaklarının da kullanıldı-

ğı durumlarda, o da iyi planlanmak ve denetlenmek kaydıyla, olumlu sonuçlar sunabilecektir.

Özel sayının buraya kadarki bölümü enerji-büyüme-çevre ilişkiselliğinde yatırımın ve tasarrufun *neopolitik* yönünü ortaya koymaktadır. Türkiye'nin enerji yatırımlarına ve tasarruflarına ışık tutan bu çalışmalar kadar, *neopolitik* çerçevede dış politikada etkili olacak jeopolitik hususlarda son derece önemlidir. O halde her şeyden önce yeni enerji düzeninin aktörler, kurallar, norm ve değerler bakımından kuramsal olarak neyi sunduğunu anlamak, daha sonra Türkiye'nin dış politikaya yönelik seçimlerinde kritik önem taşıyan ABD'nin, AB'nin ve İran'ın değişmekte olan konumlarını irdelemek icap etmektedir.

Deniz Ülke Arıboğan ve Mert Bilgin'in "Yeni Enerji Siyaseti (*Neopolitik*): Jeopolitiktan Enerjeopolitike" başlıklı ortak çalışması, enerjinin yeni jeopolitiğini, jeopolitik kuramlara atfen irdelemektedir. Makale Arıboğan'ın *enerjeopolitik (energeopolitics)* yaklaşımıyla, Bilgin'in *neopolitik (neopolitics)* çözümlemesini birleştirerek, enerji odağında yükselen küresel ve bölgesel güç konumlarını, devlet ve devlet dışı aktörler boylamında tahlil etmekte ve stratejik bir çerçeve çizmektedir. Çalışmanın sunduğu sonuçlara göre petrolün öneminin korunduğu, buna karşın maliyet ve çevre kaynaklı baskılarla doğal gazın, yenilenebilir kaynakların ve nükleer enerjinin daha fazla kullanıldığı, çok aktörlü ve çok merkezli bir dönem gelmektedir. Bu dönemde üretim-taşıma-tüketim boylamında sınırsal (*territorial*) jeopolitik açılımların yükselmesi, kuramsal olarak *enerjeopolitik* kavramıyla açıklanırken, bu konjonktürde stratejiye yönelik açılımların *neopolitik* kavramı çerçevesinde oluşturulması gereği ortaya konmaktadır. Çalışma, küresel güç mücadelesinin enerjinin arz ve talep boyutunda hangi aktörler için neyi ifade ettiği kadar, bölgesel çözümlemelere uygun sonuçlar da sunmaktadır. Bu çerçevede başta ABD, AB, Rusya, Çin, Hindistan, İran ve Türkiye olmak üzere ele alınan aktörlerin hangi işbirliği imkânlarının olduğu tanımlanırken, enerji odaklı bölgesel ve küresel çekişmelerin hangi kazanım ve kayıpları beraberinde taşıyabileceğine işaret edilmektedir. Rusya, Çin ve Hindistan küresel aktörler haline gelirken, İran önemli bir bölgesel güç adaydır. Türkiye ise ABD ve AB için jeopolitik önemini artırırken, yeni enerji düzeninde Başta Hazar, İran ve Irak kaynaklı olmak üzere transit rolünü çeşitlendirip derinleştirdiği ölçüde stratejik bölgesel güç olma yolundadır.

Ele alınan aktörlerden ABD, AB ve İran'ın daha yakın bir analizi gerektirdiği açıktır.

Emre İşeri, "Petrolün Küresel Zirve Dönemi Öncesinde Amerikan Petrodolar Hegemonyasının Ötesi" başlıklı makalesinde, ABD'nin hegemonik istikrar kurma isteğinin enerji ticaretinde doların egemenliğini yitirmesine koşut olarak artık gerçekleştirilmesi son derece güç bir proje haline geldiğine dikkat çekmektedir. İşeri analizini sadece petrodoların oynadığı role atfen değil, petrole alternatif enerji kaynaklarının kullanımının artmakta olduğu bulgusuna da dayandırmaktadır. Çalışma *hegemon*, *hegemonik istikrar* ve *petrodolar* kavramları üzerinden yaptığı literatür analizi kadar, buradan elde edilen bilgileri günümüze taşımasıyla da dikkat çekmektedir. Küresel enerji altyapısının köklü bir şekilde değişeceğine yönelik işaretleri bu yaklaşımla ele alan yazar, küresel enerji oyununun yeni sahnesinde ABD'nin nasıl bir strateji izleyebileceği konusunda da kapsamlı bir fikir sunmaktadır.

Veysel Ayhan, "Avrupanın Enerji Arz Güvenliğinde Türkiye: Petrol, Doğal Gaz ve Entegrasyon" başlıklı çalışmada AB'nin artan enerji ithalatını hangi bölgelerden ve hangi yöntemlerle karşılayacağı sorusunun en temel güvenlik sorunlarından biri

haline gelmesinden hareket etmektedir. AB'nin mevcut enerji tedarik yapısıyla, 2030'da beklenen tüketim kompozisyonunu irdeleyerek AB'nin Rusya'nın artan ağırlığını dengelemek ihtiyacında olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye'yi Hazar, Orta Doğu ve Kuzey Afrika merkezinde petrol ve doğal gaz bağlamında bir nevi doğu-batı koridoru olarak tanımlayan çalışma, mevcut ana boru hatları (BTC, Kerkük-Yumurtalık, Mavi Akım, BTE) kadar Nabucco gibi alternatif projeleri Türkiye'nin Azerbaycan, Türkmenistan ve İran'la yaptığı-yapabileceği anlaşmalara atfen değerlendirmektedir. Çalışma AB'nin enerji güvenliği bağlamında Türkiye'ye duyduğu ihtiyaca değinmekte ve bu yolda artan işbirliğinin AB'ye avantajlar sunması kadar, Türkiye'nin tam üyelik sürecini kolaylaştıracağını da vurgulayarak sonlanmaktadır. Bu sonuç, boru hattı siyasetinin, AB ile bütünleşme sürecinde Türkiye'nin elini güçlendiren *neopolitik* bir açılım olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Bezen Balamir Coşkun, "Küresel Enerji Jeopolitiği ve İran" başlıklı makalesinde küresel ve bölgesel siyasette adı her geçen gün daha fazla geçmeye namzet önemli bir enerji ülkesini, İran'ı incelemektedir. İran, Orta Doğu'nun istikrarında önemli bir aktörken, enerjinin yeni jeopolitiğinde yükselen bir bölgesel güç adaydır. İran petrol kaynaklarından öte çok zengin doğal kaynak rezervleriyle hem çok uluslu firmaların hem küresel güç adaylarının hem de Türkiye'nin yakın ilgi alanındadır. İran gazının Türkiye üzerinden AB'ye ulaştırılması tüm taraflar için fayda sunan bir ortaklık görünümündedir. Buna karşın İran'ın nükleer enerji girişimi, başta ABD ve İsrail olmak üzere, nükleer silah yapma emeli olarak algılanmakta ve İran yalnızlaştırılmak istenmektedir. Makale İran'ı petrol, doğal gaz ve nükleer enerji boyamında mercek altına almakla kalmayıp, bu üç kaynağın siyasi hususlarla birleşerek hangi jeopolitik sonuçları doğurduğunu ya da doğurabileceğini de incelemektedir. Türkiye ve İran'ı kimlik odağında bölgesel hasım olarak değerlendiren geleneksel yaklaşıma karşın, bu çalışmanın *neopolitik* çerçevede Türkiye için ifade ettiği anlam dikkate şayandır. İran özellikle doğal gazda önümüzdeki 10 yılın en önemli stratejik ortak adaydır. İran'ın doğal gaz çıkartma, taşıma ve pazarlama süreçlerinde daha fazla rol alacak aktörler stratejik avantaj elde ederken, Türkiye'nin bu sürecin dışında kalması, bölgesel gücünü zayıflatacak ve bu iki ülkeyi hasımlaştıracak bir husustur. 5-10 yıl öncesine kadar "uluslararası toplum" tarafından en çok dışlanan ülkelerden biri olan Libya'nın, son bir yıldır hem AB, hem ABD hem de Rusya'nın enerjide en çok işbirliği yapmak istedikleri ülkelerden biri haline gelmiş olması bu çerçevede değerlidir. O halde başta İran ve Irak olmak üzere Türkiye'nin Orta Doğu'daki komşularıyla yapabileceği enerji işbirliğini orta ve uzun vadeli beklenti ve risklere göre değerlendirmek icap etmektedir.

Kurama, yönetime ve uygulamaya yönelik önemli sonuçları kapsamlı ve derinlikli bir bilgi birikimiyle beraberinde taşıdığını umduğumuz böylesine "özel" bir sayıya ulaşmamızda rol oynayan herkese büyük teşekkür borçluyuz. Bu vesileyle, enerji özel sayısına katkı sağlayan tüm paydaşlara, titiz ve özverili çalışmalarından dolayı yazarlarımıza, verdikleri destekten dolayı UIK Yönetim Kurulu Başkanı ve Uluslararası İlişkiler Dergisi Editörü Prof. Dr. Mustafa Aydın'a, Uluslararası İlişkiler Dergisi Yönetici Editörü Doç. Dr. Mitat Çelikpala'ya ve Uluslararası İlişkiler Dergisi Genel Koordinatörü Dr. Sinem Akgül Açıkmeşe'ye en derin teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Doç. Dr. Mert Bilgin
Bahçeşehir Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü